

Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

RESOLUCIÓ de 6 de maig de 2021, de la Direcció General de Cultura i Patrimoni, per la qual s'incoa un expedient per a declarar bé immaterial de rellevància local les Danses de les Carasses, de Petrer. [2021/5014]

L'article 1.3 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix que formen part del patrimoni cultural valencià, en qualitat de béns immaterials del patrimoni etnològic, les creacions, els coneixements, les tècniques, les pràctiques i els usos més representatius i valuosos de les formes de vida i de la cultura tradicional valenciana.

Els articles 15.5 i 55 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix que s'inclouran en la secció cinquena de l'Inventari general del patrimoni cultural valencià, amb la qualificació de béns immaterials de rellevància local, aquelles creacions, coneixements, pràctiques, tècniques, usos i activitats més representatives i valuosos de la cultura i les formes de vida tradicionals valencianes. Igualment s'inclouran els béns immaterials que siguin expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i especialment, aquelles que han sigut objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

Vistos els informes tècnics favorables a la incoació de l'expedient de declaració de bé immaterial de rellevància local, emesos pel Servei de Patrimoni Cultural i per la Comissió Tècnica per a l'Estudi i Inventari del Patrimoni Immaterial, i de conformitat amb aquests; fent ús de les facultats que confereixen l'article 56 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià; l'article 22 del Decret 186/2017, de 24 de novembre, pel qual s'aprova el Reglament orgànic i funcional de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, i l'article 19.1 del Decret 62/2011, de 20 de maig, pel qual es regula el procediment de declaració i el règim de protecció dels béns de rellevància local, resolc:

Primer

Incoar un expedient per a declarar bé immaterial de rellevància local les Danses de les Carasses de Petrer i procedir a la inscripció en la secció cinquena de l'Inventari general del patrimoni cultural valencià.

Segon

D'acord amb el que disposa l'article 56 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat Valenciana, del patrimoni cultural valencià, en l'annex que s'adjunta a aquesta resolució es determinen els valors del bé que justifiquen aquesta declaració i es descriuen els detalls que permeten identificar-lo amb precisió.

Tercer

La protecció de les Danses de les Carasses de Petrer com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les mesures següents:

- a) Realitzar tasques d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.
- b) Incorporar als mitjans disponibles a suports materials per a garantir la seua protecció i preservació.
- c) Vetlar pel normal desenvolupament i la pervivència d'aquesta manifestació cultural, així com tutelar la conservació dels seus valors tradicionals i la transmissió a les generacions futures.

Qualsevol canvi que sobrepassa el desenvolupament normal dels elements que formen aquesta manifestació cultural haurà de comunicar-se a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural per a l'autorització administrativa, si és el cas, i consegüent modificació d'aquesta resolució.

Les accions de salvaguarda que es projecten hauran de tindre en compte, de manera molt especial, els riscos de desvirtuació que podrien derivar-se del turisme massiu, així com la necessitat de valorar i protegir adequadament els oficis tradicionals associats a aquesta manifestació.

La gestió del patrimoni cultural protegit per aquesta declaració de bé de rellevància local immaterial correspon a l'Ajuntament de Petrer.

Conselleria de Educación, Cultura y Deporte

RESOLUCIÓN de 6 de mayo de 2021, de la Dirección General de Cultura y Patrimonio, por la cual se incoa un expediente para declarar bien inmaterial de relevancia local las Danses de les Carasses, de Petrer. [2021/5014]

El artículo 1.3 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece que forman parte del patrimonio cultural valenciano, en calidad de bienes inmateriales del patrimonio etnológico, las creaciones, los conocimientos, las técnicas, las prácticas y los usos más representativos y valiosos de las formas de vida y de la cultura tradicional valenciana.

Los artículos 15.5 y 55 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece que se incluirán en la sección quinta del Inventario general del patrimonio cultural valenciano, con la calificación de bienes inmateriales de relevancia local, aquellas creaciones, conocimientos, prácticas, técnicas, usos y actividades más representativas y valiosas de la cultura y las formas de vida tradicionales valencianas. Igualmente se incluirán los bienes inmateriales que sean expresiones de las tradiciones del pueblo valenciano en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y en especial, aquellas que han sido objeto de transmisión oral y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

Vistos los informes técnicos favorables a la incoación del expediente de declaración de bien inmaterial de relevancia local, emitidos por el Servicio de Patrimonio Cultural y por la Comisión Técnica para el Estudio e Inventario del Patrimonio Inmaterial, y de conformidad con los mismos; haciendo uso de las facultades que confieren el artículo 56 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano; el artículo 22 del Decreto 186/2017, de 24 de noviembre, por el que se aprueba el Reglamento orgánico y funcional de la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, y el artículo 19.1 del Decreto 62/2011, de 20 de mayo, por el que se regula el procedimiento de declaración y el régimen de protección de los bienes de relevancia local, resuelvo:

Primero

Incoar un expediente para declarar bien inmaterial de relevancia local las Danses de les Carasses de Petrer y proceder a su inscripción en la sección quinta del Inventario general del patrimonio cultural valenciano.

Segundo

En atención a lo que dispone el artículo 56 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat Valenciana, del patrimonio cultural valenciano, en el anexo que se adjunta a esta resolución se determinan los valores del bien que justifican esta declaración y se describen los detalles que permiten identificarlo con precisión.

Tercero

La protección de las Danses de les Carasses de Petrer como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las medidas siguientes:

- a) Realizar labores de identificación, descripción, investigación, estudio y documentación con criterios científicos.
- b) Incorporar los medios disponibles en apoyos materiales para que garanticen su protección y preservación.
- c) Velar por el normal desarrollo y la pervivencia de esta manifestación cultural, así como tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

Cualquier cambio que sobrepase el desarrollo normal de los elementos que forman esta manifestación cultural tendrá que comunicarse a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para su autorización administrativa, si es el caso, y consiguiente modificación de esta resolución.

Las acciones de salvaguarda que se proyecten deberán tener en cuenta, de manera muy especial, los riesgos de desvirtuación que podrían derivarse del turismo masivo, así como la necesidad de valorar y proteger adecuadamente los oficios tradicionales asociados a esta manifestación.

La gestión del patrimonio cultural protegido por esta declaración de bien de relevancia local inmaterial corresponde al Ayuntamiento de Petrer.

Quart

Notificar la present resolució a les persones interessades en el procediment.

València, 6 de maig de 2021.– El conseller d'Educació, Cultura i Esport: Vicent Marzá i Ibáñez.

ANNEX

Des de fa uns anys, les festes, els costums i les tradicions s'estan revalorant com a elements que formen part del patrimoni cultural d'un municipi, junt amb els monuments, jaciments arqueològics i béns mobles que formen un patrimoni integral que cal conèixer, protegir i divulgar.

Petrer és una vila que compta amb nombrosos elements que fan que el seu patrimoni immaterial siga ric i variat, i és intenció de l'Ajuntament vetlar, al costat de la societat en general, per la seua conservació i promoció perquè aquest valor cultural continue sent reflex dels valors tradicionals de la població i perdure en el temps, ja que en l'actualitat l'interés que demostren les generacions més joves en altres temes fa que pugua perillar la seua continuació si no s'apliquen des de l'Administració i des de l'àmbit sociocultural les mesures oportunes per al seu coneixement i difusió.

L'Administració autonòmica va promulgar la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, i les seues modificacions posteriors, que recull en l'article 55 que «s'inclouran en l'Inventari general del patrimoni cultural valencià, amb la qualificació de béns immaterials de rellevància local, aquelles creacions, coneixements, pràctiques, tècniques, usos i activitats més representatives i valuoses de la cultura i les formes de vida tradicionals valencianes. Igualment s'inclouran els béns immaterials que siguen expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i especialment aquelles que han sigut objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià». Aquests béns reconeguts com a immaterials de rellevància local s'inclouran en la secció cinquena de l'Inventari general del patrimoni cultural valencià, al mateix temps que s'establiran les mesures oportunes que garantisquen la seua preservació i difusió segons l'article 57 de la llei.

Aquest és el motiu pel qual s'ha preparat la present documentació a manera de fitxa de catalogació que demostra el valor patrimonial de les Danses de les Carasses i per a les quals se sol·licita a la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport el reconeixement com a bé immaterial de rellevància local (BIRL). Per a elaborar-la ens hem basat fonamentalment en l'estudi més complet que hi ha fins hui, realitzat per l'investigador petrerí Vicent Navarro i Tomàs, titulat *Les danses de les carasses de Petrer: origen, evolució i perspectives de futur* i que es recull en la bibliografia.

1. Identificació

a) Identificació geogràfica

Les Danses de les Carasses se celebren en el centre històric de la vila de Petrer, població situada a la comarca alacantina del Vinalopó Mitjà.

b) Àmbit

És una cercavila i un ball relacionats amb les festes patronals en honor a la Mare de Déu del Remei, que es realitza al llarg del mes d'octubre.

c) Tipologia

Danses de carrer realitzades per persones emmascarades i disfressades.

d) Denominació principal i altres

Les Danses de les Carasses de Petrer.

e) Imatge

Les carasses es relacionen tradicionalment amb les festes patronals en honor a la Mare de Déu del Remei, i la seua imatge representativa és una màscara o *carassa* que es confecciona amb un tros de tela en la qual es dibuixen trets facials com ulls, nas i boca.

f) Comunitats o persones relacionades amb l'element

Les Danses de les Carasses estan organitzades per la Regidoria de Festes de l'Ajuntament de Petrer en coordinació amb diferents col·lec-

Cuarto

Notificar la presente resolución a las personas interesadas en el procedimiento.

València, 6 de mayo de 2021.– El conseller de Educación, Cultura y Deporte: Vicent Marzá i Ibáñez.

ANEXO

Desde hace unos años, las fiestas, costumbres y tradiciones se están revalorizando como elementos que forman parte del patrimonio cultural de un municipio, junto con los monumentos, yacimientos arqueológicos y bienes muebles que forman un patrimonio integral que hay que conocer, proteger y divulgar.

Petrer es una villa que cuenta con numerosos elementos que hacen que su patrimonio inmaterial sea rico y variado, siendo intención del Ayuntamiento velar, junto a la sociedad en general, por su conservación y promoción para que este valor cultural siga siendo reflejo de los valores tradicionales de la población y perdure en el tiempo, ya que en la actualidad el interés en otros temas que demuestran las generaciones más jóvenes hace que pueda peligrar su continuación si no se aplican desde la administración y desde el ámbito sociocultural las medidas oportunas para su conocimiento y difusión.

Desde la Administración autonómica se promulgó la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, y sus modificaciones posteriores, la cual recoge en su artículo 55 que «se incluirán en el Inventario general del patrimonio cultural valenciano, con la calificación de bienes inmateriales de relevancia local, aquellas creaciones, conocimientos, prácticas, técnicas, usos y actividades más representativas y valiosas de la cultura y las formas de vida tradicionales valencianas. Igualmente se incluirán los bienes inmateriales que sean expresiones de las tradiciones del pueblo valenciano en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y en especial aquellas que han sido objeto de transmisión oral y las que mantienen y potencian el uso del valenciano». Estos bienes reconocidos como inmateriales de relevancia local se incluirán en la sección quinta del Inventario general del patrimonio cultural valenciano, al tiempo que se establecerán las medidas oportunas que garanticen la preservación y difusión de los mismos atendiendo al artículo 57 de la ley.

Todo ello es el motivo por el que se ha preparado la presente documentación a modo de ficha de catalogación que demuestra el valor patrimonial de las Danses de les Carasses y para las que se solicita a la Conselleria de Educación, Cultura y Deporte su reconocimiento como bien inmaterial de relevancia local (BIRL). Para elaborar la misma, nos hemos basado fundamentalmente en el estudio más completo que existe hasta la fecha, realizado por el investigador petrerense Vicent Navarro i Tomàs, titulado *Les danses de les carasses de Petrer: origen, evolució i perspectives de futur* y que se recoge en la bibliografía.

1. Identificación

a) Identificación geográfica

Las Danses de les Carasses se celebran en el centro histórico de la villa de Petrer, población situada en la comarca alicantina del Vinalopó Medio.

b) Ámbito

Es un pasacalle y un baile relacionados con las fiestas patronales en honor a la Virgen del Remedio, que se realiza a lo largo del mes de octubre.

c) Tipología

Danzas de calle realizadas por personas enmascaradas y disfrazadas.

d) Denominación principal y otras

Las Danses de les Carasses de Petrer.

e) Imagen

Las *carasses* se relacionan tradicionalmente con las fiestas patronales en honor a la Virgen del Remedio, siendo su imagen representativa una máscara o *carassa* que se confecciona con un trozo de tela en la que se dibujan rasgos faciales como ojos, nariz y boca.

f) Comunidades o personas relacionadas con el elemento

Las Danses de les Carasses están organizadas por la Concejalía de Fiestas del Ayuntamiento de Petrer en coordinación con distintos colec-

tius musicals i socioculturals de Petrer com són la Colla El Terròs, l'Associació El Terror, l'Associació de Veïns del Centre Històric Miguel Hernández i, en els últims anys, l'Associació Kaskaruja. Amb tot, la cercavila i la dansa estan obertes a totes les persones que vulguen participar-hi.

g) Breu descripció

En el mes d'octubre, després de les festes patronals en honor a la Mare de Déu del Remei, determinats dies dels caps de setmana, a la vesprada, es fa una cercavila pels carrers i places del centre històric amenitzada amb música tradicional de dolçaina i tabalet, i en què participen persones emmascarades i vestides amb vestits i roba de dècades anteriors anomenades *carasses*. Les màscares es realitzen per a l'ocasió amb trossos de tela en què es pinten trets facials. Al final de la desfílada, a la plaça de Baix, davant del públic congregat i amb acompanyament musical, les persones disfressades de carasses realitzen les danses.

2. Marc espacial

a) Localització

Les danses de les carasses es representen en el nucli històric tradicional de Petrer, i consisteixen en una cercavila per diversos carrers i places que acaba en ball a la plaça de Baix, on estan ubicats l'ajuntament i l'església parroquial de Sant Bartomeu Apòstol. Per tant, es pot dir que el seu desenvolupament es realitza en dos escenaris:

- Cercavila pels carrers i places del centre històric.
- Danses a la plaça de Baix.

b) Recorregut

El recorregut habitual de la cercavila pel nucli antic de la població és: plaça de Baix, carrer Cánovas del Castillo, carrer Josep Perseguer, passeig de l'Esplanada, carrer Sant Vicent, carrer Gabriel Brotons, plaça de Dalt, carrer Rector Bartolomé Muñoz i retorn a plaça de Baix on es ballen les danses al centre de la plaça.

3. Marc temporal

a) Calendari

Les danses es realitzen els caps de setmana d'octubre després de les festes patronals que se celebren al començament del mes d'octubre. Encara que en dècades anteriors els dies de les danses eren diferents.

b) Periodicitat

Anual.

4. Descripció i caracterització

a) Orígens documentats o atribuïts

Al principi les danses es podrien considerar com una pràctica ritual, d'origen pagà, que va perdent el seu lloc preponderant dins de les festes de celebració i que el poble ha intentat mantindre, a pesar de les pressions de l'Església, dins de les manifestacions religioses importants que se celebraven en un moment d'exaltació i alegria per festejar i agrair a la mare naturalesa, a la Mare de Déu, al Santíssim Crist, etc., unes bones collites que garantisquen una vida sense penúries i amb felicitat. Per això, totes les referències que tenim de les danses estan vinculades amb les celebracions religioses més importants de Petrer.

Seguint l'obra de Vicent Navarro i Tomàs (2000 i 2001), l'investigador petrerí que ha estudiat les danses, es pot indicar que se celebraven des del segle XVII, portades per famílies que van vindre, des de la Foia de Castalla, Biar i alguns pobles de l'Alacantí, a repoblar Petrer després de l'expulsió dels moriscos, a partir de 1611, amb la carta de poblament atorgada pel comte d'Elda.

Els documents escrits que al·ludeixen a les danses de Petrer, els trobem en la relació d'actes de la celebració del segon centenari de la Mare de Déu del Remei de l'any 1830, quan s'indica que «[...] i a les vesprades dels expressats huit dies s'efectuaran els balls de dansa amb dolçaina segons és costum des d'immemorial d'aquesta vila». També apareixen en la relació d'actes de la celebració del segon centenari del Santíssim Crist de la Sang, l'any 1874, on s'escriu que «en els quinze dies que van seguir es van fer danses tocant la dolçaina totes les vesprades a la plaça de Baix on es reunien les màscares amb aquest objecte [...]».

Els programes de les festes de la Mare de Déu del Remei de les primeres dècades del segle XX també es refereixen a les carasses. S'anuncien com un acte més de la festa: del dia 8 al 20 d'octubre de 1912 se celebren «balls de màscares». En 1925 s'anuncien, el dia 8, com un

tivos musicales y socioculturales de Petrer como son la Colla El Terròs, la Asociación El Terror, la Asociación de Vecinos del Centro Histórico Miguel Hernández y, en los últimos años, la Asociación Kaskaruja. Con todo, el pasacalle y la danza están abiertos a todas las personas que quieran participar.

g) Descripción escueta

En el mes de octubre, después de las fiestas patronales en honor a la Virgen del Remedio, determinados días de los fines de semana, por la tarde, se hace un pasacalle por las calles y plazas del centro histórico amenizado con música tradicional de dulzaina y tambor, y en el que participan personas enmascaradas y vestidas con trajes y ropajes de décadas anteriores denominadas *carasses*. Las máscaras se realizan para la ocasión con trozos de tela a los que les pintan rasgos faciales. Al final del desfile, en la plaza de Baix, ante al público congregado y con acompañamiento musical, las personas disfrazadas de *carasses* realizan las danzas.

2. Marco espacial

a) Localización

Las Danzas de les Carasses se representan en el núcleo histórico tradicional de Petrer, y consisten en un pasacalle por diversas calles y plazas finalizando en el baile en la plaza de Baix, donde se ubica el ayuntamiento y la iglesia parroquial de San Bartolomé Apóstol. Por tanto, se puede decir que su desarrollo se realiza en dos escenarios:

- Pasacalle por calles y plazas del centro histórico.
- Danzas en la plaza de Baix.

b) Recorrido

El recorrido habitual del pasacalle por el núcleo antiguo de la población es: plaza de Baix, calle Cánovas del Castillo, calle José Perseguer, paseo de la Explanada, calle San Vicente, calle Gabriel Brotons, plaza de Dalt, calle Cura Bartolomé Muñoz y regreso a plaza de Baix donde se bailan las danzas en el centro de la plaza.

3. Marco temporal

a) Calendario

Las danzas se realizan los fines de semana de octubre después de las fiestas patronales que se celebran a comienzos del mes de octubre. Aunque en décadas anteriores los días de las danzas eran distintos.

b) Periodicidad

Anual.

4. Descripción y caracterización

a) Orígenes documentados o atribuidos

Al principio se podría considerar las danzas como una práctica ritual, de origen pagano, que va perdiendo su lugar preponderante dentro de las fiestas de celebración y que el pueblo ha intentado mantener, a pesar de las presiones de la Iglesia, dentro de las manifestaciones religiosas importantes que se celebraban en un momento de exaltación y alegría para festejar y agradecer a la madre naturaleza, a la Virgen, al Santísimo Cristo, etc., unas buenas cosechas que garanticen una vida sin penurias y con felicidad. Por ello, todas las referencias que tenemos de las danzas están vinculadas con las celebraciones religiosas más importantes de Petrer.

Seguendo la obra de Vicent Navarro i Tomàs (2000 y 2001), el investigador petrerense que ha estudiado las danzas, se puede indicar que se celebraban desde el siglo XVII, traídas por las familias que vinieron a Petrer desde la Foia de Castalla, Biar y algunos pueblos de l'Alacantí, a repoblar Petrer después de la expulsión de los moriscos, a partir de 1611, con la carta puebla otorgada por el conde de Elda.

Los documentos escritos que aluden a las danzas de Petrer los encontramos en la relación de actos de la celebración del segundo centenari de la Virgen del Remedio del año 1830, cuando se indica que «[...] y por las tardes de los expresados ocho días se efectuarán los bailes de danza con dulzaina según es costumbre desde inmemorial de esta villa». También aparecen en la relación de actos de la celebración del segundo centenari del Santísimo Cristo de la Sangre, en el año 1874, donde se escribe que «En los quince días que siguieron se hicieron danzas tocando la dulzaina todas las tardes en la plaza de abajo donde se reunían las máscaras para dicho objeto [...]».

En los programas de las fiestas de la Virgen del Remedio en las primeras décadas del siglo XX también se refieren a las *carasses*. Se anuncian como un acto más de la fiesta: del día 8 al 20 de octubre de 1912 se celebran «bailes de máscaras». En 1925 se anuncian, el día 8,

«concurs de màscares», els dies 9 i 10 com a «balls populars», i el dia 11 com a «concursos de disfresses, mantons de Manila i balls populars». El dia 8 d'octubre de 1927 s'anuncien com a «concurs de disfresses», els dies 9 i 10 com a «balls populars» i el dia 11 «concurs de disfresses i balls populars». En 1929 se celebra només el dia 8 d'octubre com a «concurs de disfresses», i en 1930, any del tercer centenari de la Mare de Déu del Remei, s'anuncien el dia 9 com a «típiques danses a l'estil del país», i els dies 10 i 11 com a «típiques danses regionals a la manera del país».

b) Evolució històrica / modificacions

El pas del temps i la idiosincràsia dels pobles ha portat les festes tradicionals a patir transformacions que, en alguns casos, les enriqueixen i en uns altres les empobreixen. El ball a Petrer s'havia perdut per complet i ara se'n conserven alguns passos concrets atenent als compassos de la música.

Totes aquestes manifestacions han sobreviscut adaptant-se a les vicissituds de cada temps i a les necessitats de cada societat. Així es confirma a Petrer. En el segle XIX, els centenaris de la Mare de Déu i del Crist es van celebrar 8 i 15 dies, respectivament. L'any 1912 són 13 dies. En els anys vint eren quatre dies, i l'any del centenari de la Mare de Déu, en 1930, van ser 3 dies. La reducció dels dies de celebració dels balls ja havia començat, eren menys dies i estaven dins del novenari. No sabem si l'Església va intervindre en aquest canvi, ja que durant molts segles la seua determinació va ser fer desaparèixer les celebracions festives de naturalesa pagana impregnades de religiositat popular. Un factor determinant que va intervindre en el canvi i empobriment dels balls va ser el canvi social de principis del segle XX, amb el pas d'una societat agrícola en crisi, que va veure com la fil·loxera acabava amb les vinyes, a una societat en procés d'industrialització, amb les terrisseries treballant a plena capacitat i on van sorgir les primeres fàbriques de calçat, que van imposar un ritme de treball i temps que estaven renyits amb una tradició que prolongava les festes de la Mare de Déu nou dies més per a ballar les danses, i això no era viable laboralment.

Cal dir que els participants en aquest tipus de celebracions festives van ser sempre les classes populars. Les persones més senzilles i humils que es van unir al món laboral. La classe alta era la que mantenia la religiositat oficial i en relació a les danses eren simples espectadors. Van ser uns anys en la història de Petrer en què va sorgir un moviment social i cultural amb un gran anheli de llibertat i coses a fer. Però la cadena de transmissió entre generacions, que garanteix que no es perda una tradició, es va trencar. Els balls estaven en declivi. En aquell moment els balls s'anuncien de diverses maneres: com a «balls de màscares», «balls populars», «concursos de disfresses i mantons de Manila»... Ja en 1930 es diuen «danses regionals a l'estil del país». Com es pot observar, el nom de *carasses* no apareix en cap ressenya. Una altra informació reveladora és que les danses van deixar de celebrar-se entre 1931 i 1938, i a l'octubre de 1939 es van reprendre els dies 9, 10, 12 i 15 anunciant-se com a «balls populars a l'estil del país». També hi ha referències per a animar el personal a participar-hi comunicant que «s'atorgaran diversos premis a les millors disfresses».

Entre els anys 1941 a 1944 no es troba cap referència als balls, per la qual cosa considerem que no es van celebrar. I de nou en 1945 apareix una ressenya en l'última pàgina del programa, en la secció de notes i amb lletres molt xicotetes, on es llig el següent: «Durant el novenari i els diumenges restants del mes tindran lloc a les vesprades les tradicionals danses a l'estil del país». D'aquesta manera tan marginal van continuar anunciant-se els balls fins a l'any 1962, a excepció de l'any 1949 que, a més de la revisió esmentada, es van anunciar el «dia 9 a les 4 de la vesprada grans balls de màscares». La nota diu que se celebraran durant el novenari i la resta dels diumenges del mes. Això suposava entre onze i tretze dies de balls segons l'any. Vicent Navarro pensa que va ser aquests anys quan van passar a celebrar-se els diumenges del mes d'octubre posterior al dia 7, dia de la Mare de Déu. Després el temps va fer la resta i el que havien sigut els balls es va anar simplificant en la cercavila amb veïns i veïnes disfressats i representant uns senzills passos a manera de dansa.

A Petrer el progrés va significar el final de coses tradicionals que feien olor d'antigor: les danses de les *carasses*, la foguera de Sant Antoni, la nit del rotllo, la festa dels quintos, el recapte d'almoines de l'Auroreta del Queixal per Tots Sants, etc. Sempre fou així, a excepció de

com un «concurso de máscaras», los días 9 y 10 como «bailes populares», y el día 11 como «concursos de disfraces, mantones de Manila y bailes populares». El día 8 de octubre de 1927 se anuncian como «concurso de disfraces», los días 9 y 10 como «bailes populares» i el día 11 «concurso de disfraces y bailes populares». En 1929 se celebra solo el día 8 de octubre como «concurso de disfraces», y en 1930, año del tercer centenario de la Virgen del Remedio, se anuncian el día 9 como «típicas danzas al estilo del país», y los días 10 y 11 como «típicas danzas regionales a la usanza del país».

b) Evolución histórica / modificaciones

El paso del tiempo y la idiosincrasia de los pueblos ha llevado a las fiestas tradicionales a sufrir transformaciones que, en algunos casos, las enriquecen y en otros se ven empobrecidas. El baile en Petrer se había perdido por completo y ahora se conservan algunos pasos concretos atendiendo a los compases de la música.

Todas estas manifestaciones han sobrevivido adaptándose a las vicisitudes de cada tiempo y a las necesidades de cada sociedad. En Petrer así se confirma. En el siglo XIX, los centenarios de la Virgen y Cristo se celebraron 8 y 15 días, respectivamente. En el año 1912 son 13 días. En los años veinte eran cuatro días, y el año del centenario de la Virgen, en 1930, fueron 3 días. La reducción de los días de celebración de los bailes ya había comenzado, eran menos días y estaban dentro del novenario. No sabemos si la Iglesia intervino en este cambio, ya que durante muchos siglos su determinación fue hacer desaparecer las celebraciones festivas de naturaleza pagana impregnadas de religiosidad popular. Lo que fue un factor determinante que intervino en el cambio y empobrecimiento de los bailes fue el cambio social de principios del siglo XX, con el paso de una sociedad agrícola en crisis, que vio cómo la filoxera terminaba con las vides, a una sociedad en proceso de industrialización, con las alfarerías trabajando a plena capacidad y donde surgieron las primeras fábricas de calzado, que impusieron un ritmo de trabajo y tiempos reñidos con una tradición que prolongaba las fiestas de la Virgen en nueve días más para bailar las danzas, no era viable laboralmente.

Hay que decir que los participantes en este tipo de celebraciones festivas fueron siempre las clases populares. Las personas más sencillas y humildes que se unieron al mundo laboral. La clase alta era la que mantenía la religiosidad oficial y en relación a las danzas eran meros espectadores. Fueron unos años en la historia de Petrer donde surgió un movimiento social y cultural con tremendo anhelo de libertad y cosas que hacer. Pero la cadena de transmisión entre generaciones, que garantiza que no se pierde una tradición, se rompió. Los bailes estaban en declive. En ese momento los bailes se anuncian de varias maneras: como «bailes de máscaras», «bailes populares», «concursos de disfraces y mantones de Manila»... Ya en 1930 se llaman «danzas regionales al estilo del país». Como se puede observar, el nombre de *carasses* no aparece en ninguna reseña. Otra información reveladora es que las danzas dejaron de celebrarse entre 1931 y 1938, siendo en octubre de 1939 cuando se reanudaron los días 9, 10, 12 y 15, anunciando los «bailes populares al estilo del país». También hay referencias para alentar al personal a participar comunicando que «se otorgarán diversos premios a los mejores disfraces».

Entre los años 1941 a 1944 no se encuentra ninguna referencia a los bailes, por lo que consideramos que no se celebraron. Y de nuevo en 1945 aparece una reseña en la última página del programa, en la sección de notas y con letras muy pequeñas, donde se lee lo siguiente: «Durante el novenario y los domingos restantes del mes tendrán lugar por las tardes las tradicionales danzas al estilo del país». De esta manera tan marginal continuaron anunciándose los bailes hasta el año 1962, a excepción del año 1949 que, además de la revisión mencionada, se anunció el «día 9 a las 4 de la tarde grandes bailes de máscaras». La nota dice que se celebraran durante el novenario y el resto de los domingos del mes. Esto suponía entre once y trece días de bailes según el año. Vicent Navarro piensa que fue en esos años cuando pasaron a celebrarse los domingos del mes de octubre posterior al día siete, día de la Virgen. Después el tiempo hizo el resto y lo que habían sido los bailes se fue simplificando en el pasacalle con vecinos y vecinas disfrazados y representando unos sencillos pasos a modo de danza.

En Petrer el progreso significó poner fin a lo tradicional que olía a la antigüedad: las *danses de les carasses*, la hoguera de San Antonio, la *nit del rotllo*, la fiesta de los quintos, la colecta de limosnas de la Auroreta del Queixal por Todos los Santos, etc. Siempre fue así, a excepción de la

la festa de moros i cristians que, per la seua estructura organitzativa, ha sigut capaç d'adaptar-se i evolucionar en tot moment.

Cal tindre en compte que la ritualitat de la inversió, del grotesc i de la sàtira és el que més radicalment s'aboleix de l'escenari tradicional. I fruit d'aquest procés de transformació, les carasses es van prohibir l'any 1962. Es pot assegurar que la prohibició no va partir de les autoritats de la població, ja que se sap que l'alcalde i el rector de l'època n'eren grans entusiastes i participants, i el mateix secretari de l'Ajuntament va escriure en la revista dels moros i cristians que mai hi havia hagut incidents en aquesta festa. Per això la població de Petrer mai va saber quina havia sigut la verdadera raó per la qual les carasses van ser prohibides, encara que Vicent Navarro opina que es degué ordenar des d'instàncies polítiques i religioses superiors i les autoritats locals hagueren d'acatar-les.

En els anys que no va permetre eixir a les carasses durant les festes patronals, hi havia un sentiment de nostàlgia per part de la població que se'n recordava, i s'anava creant un sentiment col·lectiu de recuperació d'aquesta tradició. Segons l'investigador, l'arribada de la democràcia va portar nous i renovats aires, i a Petrer va sorgir un moviment local que va intentar recuperar el sentit lúdic de la festa de la Mare de Déu promovent noves activitats participatives, alhora que exigia el control i l'organització de la festa. L'arribada dels ajuntaments democràtics va frustrar aquest moviment i les seues pretensions i va crear divisió veïnal. Hi hagué una comissió que reivindicava la recuperació de les danses que es va assabentar que la prohibició s'havia suspès quan va aparèixer el ban.

A l'octubre de l'any 1979 van eixir de nou les carasses. Va ser un moment d'incertesa per la forma en què es va fer: tal com es va prohibir en 1962 es va recuperar en 1979, per decret. Algunes coses eren noves: els músics els pagava l'Ajuntament. Tots els que volien participar-hi s'havien d'identificar en l'oficina de la policia local, on els atorgaven un número identificatiu. Amb aquests canvis tot estava controlat, però en el fons les autoritats tenien por que ocorregueren incidents d'ordre públic. Des d'aquells anys les carasses han canviat de dia de celebració, passant de diumenge a dissabte, però l'estructura ha continuat segons la tradició, potser desvirtuada, ja que més que una cercavila tradicional s'ha convertit a vegades en una desfílada de carnaval pel fet que les disfresses no corresponien a les carasses.

L'assistència i la participació en aquestes últimes dècades s'ha anat reduint, sobretot en els anys noranta i la primera dècada del segle XXI, però els últims anys, des de l'Ajuntament i des de col·lectius socioculturals, s'ha incentivat la seua importància com a tradició local, descartant les alteracions de tipus carnavalesques que estaven introduint-se, i s'ha potenciat el seu coneixement i difusió per les xarxes socials i els mitjans de comunicació amb la finalitat que aquesta festa no desaparega. Aquestes accions han tingut efecte i des de fa uns anys hi ha una major participació.

Sobre la música i la cançó

Aquests balls sempre van acompanyats de música. En totes les referències escrites de les danses trobem que la dolçaina és l'instrument principal.

Dels dolçainers que la interpretaven se'n sap molt poc. En el programa de festes de 1925 s'indica que «se celebraran balls populars amenitzats pel dolçainer Sr. Poveda Mestre», el dolçainer Parra. Els testimonis orals sempre anomenen Parra acompanyat de Salvador, el seu inseparable tabaleta. Tots dos van tocar junts des de començaments del segle XX fins a la dècada dels anys trenta. En els anys cinquanta apareix en l'escena Lluís «el Tiberó», de Petrer, que va interpretar la música de la dansa de les carasses que ara es toca.

Aquesta música consta de sis temes que són variacions d'un tema principal que apareix, difuminant, en els balls de tots els pobles veïns. Cinc d'aquests temes van ser gravats en els anys seixanta a Lluís «el Tiberó» pel mestre de música Manuel Alemany «el Maleno», que va col·laborar en el *Cancionero de la provincia de Alicante* de Salvador Seguí, on estan publicats.

Per primera vegada apareix una partitura de les danses de Petrer. Seguí transcriu literalment el que escolta, però se sap que els dolçainers mai treballen amb partitura; per tant, en aquella època la música tradicional, que es tocava d'any en any, podia experimentar variacions importants, si no en el ritme i la base melòdica, sí en la disposició de les notes

fiesta de moros y cristianos, que por su estructura organizativa han sido capaces de adaptarse y evolucionar en todo momento.

Hay que tener en cuenta que la ritualidad de la inversión, de lo grotesco y de la sátira es lo que más radicalmente se abole del escenario tradicional. Y fruto de este proceso de transformación, las *carasses* se prohibieron en el año 1962. Se puede asegurar que la prohibición no partió de las autoridades de la población, ya que se sabe que el alcalde y el párroco de la época eran grandes entusiastas y participantes de la misma; y el mismo secretario del Ayuntamiento escribió en la revista de los moros y cristianos que nunca había habido incidentes en esta fiesta. Es por ello que la población de Petrer nunca supo cuál fue la verdadera razón por la que las *carasses* fueron prohibidas, aunque Vicent Navarro opina que pudo ordenarse desde instancias superiores políticas y religiosas debiendo las autoridades locales acatarlas.

En los años en los que no permitió salir a las *carasses* durante las fiestas patronales, existía un sentimiento de nostalgia por parte de la población recordándolas y se iba creando un sentimiento colectivo de recuperación de esta tradición. Según el investigador, la llegada de la democracia trajo nuevos y renovados aires, y en Petrer surgió un movimiento local que intentó recuperar el sentido lúdico de la fiesta de la Virgen promoviendo nuevas actividades participativas, a la vez que exigía el control y la organización de la fiesta. La llegada de los ayuntamientos democráticos frustró ese movimiento y sus pretensiones creando la división vecinal. Existió una comisión que reivindicaba la recuperación de las danzas que se enteró de que la prohibición se había suspendido cuando apareció el bando.

En octubre del año 1979 salieron de nuevo las *carasses*. Fue un momento de incertidumbre por la forma en que se hizo: tal y como se prohibió en 1962, se recuperó en 1979, por decreto. Algunas cosas eran nuevas: los músicos los pagaba el Ayuntamiento. Todos aquellos que querían participar debían identificarse en el retén de la policía local, donde se les otorgaba un número identificativo. Con estos cambios todo estaba controlado, pero en el fondo las autoridades tenían miedo de que ocurrieran incidentes de orden público. Desde esos años, las *carasses* han cambiado de día de celebración, pasando de un domingo a sábado, pero la estructura se ha seguido celebrando de modo tradicional, tal vez desvirtuada al convertirse en ocasiones más en un desfile de carnaval que en un pasacalle tradicional, debido a que los disfraces no correspondían a las *carasses*.

La asistencia y participación en estas últimas décadas se ha ido reduciendo, sobre todo en los años noventa y primera década del siglo XXI, pero en los últimos años, desde el Ayuntamiento y desde colectivos socioculturales, se ha incentivado su importancia como tradición local, descartando alteraciones tipo carnavalescas que estaban introduciéndose, y se ha potenciado su conocimiento y difusión por las redes sociales y los medios de comunicación con el fin de que esta fiesta no desaparezca. Estas acciones han tenido efecto y desde hace unos años hay una mayor participación en la misma.

Sobre la música y la canción

Estos bailes siempre van acompañados de música. En todas las referencias escritas de las danzas encontramos que la dulzaina es el instrumento principal.

De los dulzaineros que la interpretaban se sabe muy poco. En el programa de fiestas de 1925 se indica que «se celebrarán bailes populares amenizados por el dulzainero Sr. Poveda Mestre», el dulzainero Parra. Los testimonios orales siempre nombran a Parra acompañado de Salvador, su inseparable tamborilero. Ambos tocaron juntos desde comienzos del siglo XX hasta la década de los años treinta. En los años cincuenta aparece en la escena Luis «el Tiberó» de Petrer que interpretó la música de la *dansa de les carasses* que ahora se toca.

Esta música consta de seis temas que son variaciones de un tema principal que aparece en los bailes de todos los pueblos vecinos. Cinco de estos temas fueron grabados en los años sesenta a Luis «el Tiberó» por el maestro de música Manuel Alemany «el Maleno», quien colaboró con el *Cancionero de la provincia de Alicante* de Salvador Seguí, donde están publicados.

Por primera vez aparece una partitura de las danzas de Petrer. Seguí transcribe literalmente lo que escucha, pero se sabe que los dulzaineros nunca trabajan con partitura, por tanto, en aquella época la música tradicional que era tocada de año en año, podía experimentar variaciones importantes, si no en el ritmo y la base melòdica, sí en la disposición

i en el seu valor. Amb tot, en l'actualitat sí que s'utilitzen partitures i els músics poden reproduir els temes sense variacions.

Quasi tota la música popular portava lletra que la gent cantava, acompanyada per la dolçaina i el tabalet. L'investigador Francesc Martínez i Martínez va publicar en el seu llibre *Coses de la meua terra (La Marina)* la següent lletra, que fa una referència clara a les danses de Petrer. Diu concretament: «Quan ja estaven a punt tots els balladors, la dolçaina tocava la dansa primera i la variant». Seguidament fa una descripció de com era l'estructura de la dansa amb els seus moviments i passos, sent molt interessant per a recuperar la dansa, ja que el ball actualment està perdut i només se'n fan alguns passos. A continuació indica Martínez: «Després del descans, no molt llarg, el tabalet, amb el seu plam, prarram, plam, avisa que segueix el ball. La dolçaina canta, i a la melodia els xicons li apliquen la següent lletra:

A ballar les danses
eixirà Lluïseta amb
el mocador,
sabatetes roges,
vestit de crespó,
i un plat de tomaques
per al senyor retor.

Una altra música, però amb els mateixos moviments que la primera. Els donçainers li apliquen aquesta lletra:

Ja tinc els morros lluents
de tocar i no cobrar;
fadrinetes de Petrer,
no eixireu més a ballar
si no em paguen al corrent.
Mes que s'empenyaren
tots els currutacos de Petrer,
no eixireu més a ballar
si no em paguen al corrent.

El fet que en una cançó tradicional de la Marina aparega el nom de Petrer fa pensar a Vicent Navarro que devien ser músics d'aquesta comarca els que venien a tocar en les carasses a la nostra localitat. Navarro recull a Petrer un altre tema amb el mateix ritme i cadència, i que la gent cantava quan sentia el ritme de la dansa:

Toporrns som, toporrns,
toporrns som, toporrns.
Ninots, ninots.

Sabem per transmissió oral que, fins a l'any 1962 quan prohibeixen les carasses, als músics els pagaven els mateixos dansaires, i pel que es coneix, ho feien de mala gana, en una espècie de joc que feien per a enrabiar els músics. Aquests havien d'encarregar-se de cobrar pels seus serveis. Al que havia pagat li col·locaven un senyal o numeret, bé de tela, bé de paper. Ja durant la democràcia l'Ajuntament es va fer càrrec de pagar als músics.

c) Personatges: indumentàries, pràctiques i funcions

En les danses els participants són adults (la majoria) i menors, homes i dones, sense que hi haja cap limitació de nombre per a la participació. Les persones que hi participen han d'anar disfressades amb vestits o roba d'una altra època, normalment de mitjan segle XX, i portant una màscara, *carassa* en valencià, que constitueix l'element principal i identificador d'aquestes danses.

Els participants es cobreixen la cara amb un drap blanc en què fan forats per als ulls, nas i boca, afegint-hi després celles, coloretos a les galtes, llavis o bigots pintats. La màscara es completa amb la disfressa indicada anteriorment i amb aquesta indumentària es realitza una cercavila en què molesten de manera amable el públic assistent i li pregunten amb veu deformada si els coneixen.

Finalment, a la plaça de Baix es realitza una dansa per part de les carasses acompanyades per la música tradicional de la dolçaina i el tabalet.

d) Elements / processos (activitats i oficis)

Les danses no requereixen la implicació activa d'oficis per al correcte desenvolupament de la festa, únicament la participació de músics

de las notas y en su valor. Con todo, en la actualidad sí que se utilizan partituras y los músicos pueden reproducir los temas sin variaciones.

Casi toda la música popular llevaba letra que la gente cantaba, acompañada de la dulzaina y el tamboril. El investigador Francesc Martínez i Martínez publicó en su libro *Coses de la meua terra (La Marina)* la siguiente letra, que hace una referencia clara a las danzas de Petrer. Dice concretamente «Quan ja estaven a punt tots els balladors, la dolçaina tocava la dansa primera i la variant». Seguidamente hace una descripción de cómo era la estructura de la danza con sus movimientos y pasos, siendo muy interesante para recuperar la danza, ya que el baile actualmente está perdido y solo se realizan algunos pasos. Después indica Martínez: «Después del descanso, no muy largo, el tabalet, con su plam, prarram, plam, avisa que sigue el baile. La dolçaina canta, i a la sua melodia els xicons li apliquen la següent lletra:

A ballar les danses
eixirà Lluïseta amb
el mocador,
sabatetes roges,
vestit de crespó,
i un plat de tomaques
per al senyor retor.

Una altra música, però amb els mateixos moviments que la primera. Els donçainers li apliquen esta lletra:

Ja tinc els morros lluents
de tocar i no cobrar;
fadrinetes de Petrer,
no eixireu més a ballar
si no em paguen al corrent.
Mas que s'empenyaren
tots els currutacos de Petrer,
no eixireu més a ballar
si no em paguen al corrent».

El hecho de que en una canción tradicional de la Marina aparezca el nombre de Petrer hace pensar a Vicent Navarro que fueran músicos de esta comarca los que venían a tocar en las *carasses* a nuestra localidad. En Petrer Navarro ha recogido otro tema con el mismo ritmo y cadencia, y que la gente cantaba cuando oía el ritmo de la danza:

«Toporrns som, toporrns,
toporrns som, toporrns.
Ninots, ninots».

Sabemos por transmisión oral que, hasta el año 1962 cuando prohíben las *carasses*, a los músicos les pagaban los mismos danzantes, y por lo que se conoce, lo hacían a regañadientes, siendo una especie de juego que hacían para enrabietar a los músicos. Estos tenían que encargarse de cobrar por sus servicios. Al que había pagado le colocaban una señal o numerito, bien de tela, bien de papel. Ya durante la democracia el Ayuntamiento se hizo cargo de pagar a los músicos.

c) Personajes: indumentarias, prácticas y funciones

En las danzas los participantes son adultos (la mayoría) y menores, hombres y mujeres, sin que haya ninguna limitación en su número para la participación. Las personas que participan tienen que ir disfrazados con vestidos o trajes de otras épocas, normalmente de mediados del siglo XX, y portando la careta, en valenciano *carassa*, que constituye el elemento principal e identificador de estas danzas.

Los participantes cubren sus rostros con un lienzo blanco al que se le han realizado agujeros para ojos, nariz y boca, añadiendo luego cejas, coloretos en las mejillas, labios o bigotes pintados. Se completa la máscara con el disfraz indicado anteriormente y con esta indumentaria se realiza un pasacalle en el que molestan de modo amable al público asistente y le preguntan con voz deformada si les conocen.

Por último, en la plaza de Baix se realiza una danza por parte de las *carasses* acompañados por la música tradicional de la dulzaina y el tamboril.

d) Elementos / procesos (actividades y oficios)

Las danzas no requieren la implicación activa de oficios para el correcto desarrollo de esta fiesta, únicamente la participación de músi-

que interpreten la música tradicional de la dolçaina i el tabalet. Els veïns i veïnes de Petrer realitzen la cercavila i la dansa sense que hi haja assajos previs.

e) Desenvolupament i seqüència temporal

Com s'ha indicat en el punt 3.a, les danses es realitzen els caps de setmana d'octubre a la vesprada, en unes hores determinades, concretament de 17 a 19 h. Es comença amb la cercavila pels carrers i places del centre històric en què participen les persones disfressades i portant carasses, acompanyades per música tradicional. La cercavila acaba en la plaça de Baix amb la dansa dels participants i amb l'assistència del públic que rep les bromes de les carasses al llarg de la cercavila i que observa el ball que fan.

f) Organització / dedicació / finançament

L'entitat organitzadora de les danses de les carasses és la Regidoria de Festes de l'Ajuntament de Petrer, que compta amb la col·laboració de diverses entitats socioculturals i musicals com s'ha indicat en el punt 1.f.

g) Relació de béns o entorns d'interès vinculats

La cercavila i danses es realitza en l'entorn del nucli històric tradicional, que té en conjunt la categoria de bé de rellevància local (BRL), atenent el Decret 62/2011, de 20 de maig, del Consell, pel qual es regula el procediment de declaració i el règim de protecció dels béns de rellevància local. De la mateixa manera, en el catàleg de patrimoni municipal del Pla general de Petrer de 1997 s'inclou la plaça de Baix com a element protegit.

5. Interpretació i simbolismes

El fet de disfressar-se de carassa suposa desenvolupar una sèrie d'aspectes socials que es relacionen amb el públic espectador, encara que la primera premissa és la de buscar el divertiment dels participants, sent molts els homes que es disfressen de dona i, al contrari, moltes les dones que ho fan d'home. És un ball que, com s'ha indicat anteriorment, tradicionalment incloïa crítiques a l'activitat política i social quotidiana de la vila, provocant les persones del públic per on passa la cercavila, insinuant-se, clavant-se amb el públic, colpejant-lo amb un espolsador, i aconseguint una relació de complicitat, amb l'avantatge que la carassa coneix la persona del públic, però aquesta no, per la màscara que porta, el vestit o disfressa i la veu distorsionada que fa per a no ser reconeguda.

Són unes hores uns dies determinats del mes d'octubre en què les persones que es disfressen canvien la seua rutina diària, i gràcies a l'anonimat de la carassa i a l'ambient de pertinença a un col·lectiu amb el qual fer la cercavila i el ball, es rememora una època en què la crítica es podia realitzar veladament, sabent que tot es feia en un ambient festiu i sense que es produïren represàlies per part de les autoritats polítiques i religioses.

6. Percepció i implicació de la població i grau d'obertura als públics

La població de Petrer participa activament tant en la cercavila com en el ball, encara que el nombre de participants no és molt gran: unes desenes de carasses, de totes les edats, que augmenta cada cap de setmana que dansen, sent l'últim dia quan la participació és majoritària, tant per les carasses que hi participen, com pel públic que les veuen.

És una representació oberta a tot el veïnat i a les persones que ens visiten, ja que és un acte públic la cercavila del qual es realitza pels carrers i places del centre històric i acaba amb el ball a la plaça de Baix. Per tant, qualsevol persona pot participar activament vestint-se de carassa o actuar com a espectador mentre transcorre la festa tradicional.

7. Salvaguarda

a) Protecció administrativa

L'Ajuntament de Petrer, a través de la Regidoria de Festes, és l'encarregat d'organitzar la cercavila i les danses dins de les festes patronals de la Mare de Déu del Remei.

b) Agents i metodologia de transmissió

La Regidoria de Festes és l'encarregada de coordinar amb les diferents associacions, col·lectius i resta de regidories implicades l'organització del festeig. Al ser una celebració anual, amb la suficient antelació, dins del programa de festejos de les festes patronals en honor a la Mare

cos que interpreten la música tradicional de la dulçaina y el tamboril. Los vecinos y vecinas de Petrer realizan el pasacalle y la danza sin que haya ensayos previos.

e) Desarrollo y secuencia temporal

Como se ha indicado en el punto 3.a, las danzas se realizan los fines de semana de octubre por la tarde, en unas horas determinadas, concretamente de 17 a 19 h. Se comienza con el pasacalle por las calles y plazas del centro histórico en el que participan las personas disfrazadas y portando las *carasses* acompañadas por música tradicional. El pasacalle termina en la plaza de Baix con la danza de los participantes y con asistencia de público que recibe las bromas de las *carasses* a lo largo del pasacalle y que observa el baile que hacen.

f) Organización / dedicación / financiación

La entidad organizadora de las danzas es la Concejalía de Fiestas del Ayuntamiento de Petrer que cuenta con la colaboración de diversas entidades socioculturales y musicales como se ha indicado en el punto 1.f.

g) Relación de bienes o entornos de interés vinculados

El pasacalle y danzas se desarrolla en el entorno del núcleo histórico tradicional, que tiene en su conjunto la categoría de bien de relevancia local (BRL) atendiendo al Decreto 62/2011, de 20 de mayo, del Consell, por el que se regula el procedimiento de declaración y el régimen de protección de los bienes de relevancia local. Del mismo modo, en el catálogo de patrimonio municipal del Plan general de Petrer de 1997 se incluye la plaza de Baix como elemento protegido.

5. Interpretación y simbolismos

El hecho de disfrazarse de *carassa* supone desarrollar una serie de aspectos sociales que se relacionan con el público espectador, aunque la primera premisa es la de buscar el divertimento de los participantes, siendo muchos los hombres que se disfrazan de mujer y, por el contrario, muchas mujeres lo hacen de hombre. Es un baile que, como se ha indicado anteriormente, tradicionalmente incluía críticas a la actividad política y social cotidiana de la villa, provocando a las personas del público por donde pasa el pasacalle, insinuándose, metiéndose con el público, golpeándolo con un sacudidor, y logrando una relación de complicidad, con la ventaja de la *carassa* de conocer a la persona del público, pero esta no por la máscara que lleva, el vestido o disfraz y la voz distorsionada que pone para que no le reconozcan.

Son unas horas en unos días determinados del mes de octubre en los que las personas que se disfrazan cambian su rutina diaria y gracias al anonimato de la *carassa* y al ambiente de pertenencia a un colectivo con el que hacer el pasacalle y el baile, se rememora una época en la que la crítica se podía realizar veladamente sabiendo que todo se hacía en un ambiente festivo y sin que se produjeran represalias por parte de las autoridades políticas y religiosas.

6. Percepción e implicación de la población y grado de apertura a los públicos

La población de Petrer participa activamente tanto en el pasacalle como en el baile, aunque el número de participantes no es muy numeroso: unas decenas de *carasses*, de todas las edades, que aumenta cada fin de semana que danzan, siendo el último día cuando la participación es mayoritaria, tanto por las *carasses* que participan, como por el público que los ven.

Es una representación abierta a todo el vecindario y a las personas que nos visitan, ya que es un acto público cuyo pasacalles se realiza por las calles y plazas del centro histórico y termina con el baile en la plaza de Baix. Por tanto, cualquier persona puede participar activamente vistiéndose de *carassa* o actuar como espectador mientras transcurre la fiesta tradicional.

7. Salvaguarda

a) Protección administrativa

El Ayuntamiento de Petrer, a través de la Concejalía de Fiestas, es el encargado de organizar el pasacalle y las danzas dentro de las fiestas patronales de la Virgen del Remedio.

b) Agentes y metodología de transmisión

La Concejalía de Fiestas es la encargada de coordinar con las distintas asociaciones, colectivos y resto de concejalías implicadas la organización del festejo. Al ser una celebración anual, con la suficiente antelación, dentro del programa de festejos de las fiestas patronales en

de Déu del Remei, s'anuncien les carasses perquè col·lectius i particulars puguen preparar-se per a participar-hi de manera lliure i espontània, ja que no cal inscripció prèvia.

Des de fa dècades, en diferents col·legis de la localitat, quan arriba el mes d'octubre, es realitzen tallers d'elaboració de carasses dins de la programació educativa com a manera de transmetre una tradició als més menuts, i de la mateixa manera es realitzen cercaviles en les instal·lacions educatives per a fomentar el seu coneixement i participació.

c) Altres accions de salvaguarda

– Fotofesta. Des de fa una dècada, les regidories de Festes i de Cultura i Patrimoni convoquen un concurs de fotografia digital en què els fotògrafs retraten aspectes de les festes patronals d'octubre, entre els quals destaquen les danses de les carasses.

– Aplec dolçainers i tabaleters. A l'octubre de l'any 2015 la Colla de Dolçainers i Tabaleters El Terròs de Petrer va celebrar el seu 35 aniversari organitzant el XVI Aplec de la Federació Valenciana de Dolçainers i Tabaleters. Dins del programa, els participants procedents de tota la Comunitat Valenciana van interpretar la dansa de les carasses promocionant el seu coneixement i ressaltant l'acte.

– Taller de carasses. Des de 2017, tres associacions petrerines (Associació de Veïns Barri Antic Miguel Hernández, El Terròs i Kaskaruja), amb la col·laboració de la Regidoria de Festes, organitzen un dissabte al matí el taller de carasses a la plaça de Dalt, un dels punts per on discorre la cercavila. D'aquesta manera, tant adults com menors poden aprendre a confeccionar la seua carassa per a utilitzar-la en les danses que es faran a la vesprada.

– Ral·li fotogràfic ClickPetrer 2019. El Grup fotogràfic de Petrer realitza a l'octubre d'aquest any el VII Ral·li fotogràfic ClickPetrer, coincidint amb un dissabte de carasses, la qual cosa farà que diversos centenars de fotògrafs vinguts de diferents poblacions puguen conèixer aquesta celebració centenària i singular que es realitza en la nostra vila.

d) Identificació de riscos i diagnòstic

El risc que tenen les danses actualment és que, a pesar de ser una tradició secular que s'ha celebrat habitualment excepte en determinats períodes en els quals va estar prohibida, no té un seguiment important en la població, ja que són unes desenes de persones vestides de carasses les que participen activament en la cercavila, acompanyades dels músics amb els quals es balla davant d'un públic poc nombrós els primers dies i amb més aflluència l'últim dia, la qual cosa podria comportar, a poc a poc, a la seua desaparició per falta de participació.

e) Objectius, estratègies i accions proposades per a la salvaguarda

Els objectius i estratègies proposades per a la salvaguarda de les danses com a bé immaterial de rellevància local es concretaran en les mesures següents:

– Fomentar la investigació i la documentació amb criteris científics.

– Recopilar testimoniatges passats i presents per a la seua preservació.

– Promoure el desenvolupament normal i la pervivència d'aquesta manifestació cultural.

– No modificar la festivitat mantenint els seus valors tradicionals

Qualsevol canvi que excedisca el normal desenvolupament d'aquesta manifestació cultural s'haurà de comunicar a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural perquè, si és procedent, reba l'autorització administrativa i es modifique la present declaració.

De les accions que ja proposava l'investigador Vicent Navarro en el seu estudi de les carasses fa unes dècades, algunes s'han desenvolupat i d'altres encara no:

– Que una entitat o col·lectiu s'encarregue d'organitzar les danses de les carasses secundada per l'Ajuntament, tant econòmicament com aportant infraestructures.

– Crear un grup d'investigació que estude i recopile tots els aspectes històrics que fan referència a les danses i a les carasses, així com la comparació i la relació que tenen amb festes semblants d'altres poblacions.

– Recuperar la dansa creant un grup de ball que amb les vestimentes a l'ús i a la vista de tots siguin els seus mantenidors, reconstruint els seus passos.

– Vetlar pel manteniment dels aspectes estètics de les disfresses i les màscares per a evitar que es convertisquen en un simple carnestoltes.

honor a la Virgen del Remedio se anuncian las carasses, para que colectivos y particulares puedan prepararse para participar de un modo libre y espontáneo, ya que no se requiere inscripción previa.

Desde hace décadas, en distintos colegios de la localidad, cuando llega el mes de octubre, se realizan talleres de elaboración de carasses dentro de la programación educativa como forma de transmitir una tradición a los más pequeños y, del mismo modo, se realizan pasacalles en las instalaciones educativas para fomentar su conocimiento y participación.

c) Otras acciones de salvaguarda

– Fotofesta. Desde hace una década, las concejalías de Fiestas y de Cultura y Patrimonio han convocado un concurso de fotografía digital en la que los fotógrafos retratan aspectos de las fiestas patronales de octubre, entre los que destacan las danses de les carasses.

– Aplec dolçainers i tabaleters. En octubre del año 2015 la Colla de Dolçainers i Tabaleters El Terròs de Petrer celebró su 35 aniversario organizando el XVI Aplec de la Federació Valenciana de Dolçainers i Tabaleters. Dentro del programa los participantes procedentes de toda la Comunitat Valenciana interpretaron la dansa de les carasses promocionando su conocimiento y resaltando el acto.

– Taller de carasses. Desde 2017, tres asociaciones petrerenses (Asociación de vecinos Casco Antiguo Miguel Hernández, El Terròs y Kaskaruja), con la colaboración de la Concejalía de Fiestas, organizan un sábado por la mañana taller de carasses en la plaza de Dalt, uno de los puntos por donde discurre el pasacalle. De este modo, tanto adultos como menores, pueden aprender a confeccionar su carassa para poder utilizarla en las danzas que se realizan por la tarde.

– Rally fotogràfic ClickPetrer 2019. El Grup fotogràfic de Petrer realitza en octubre de este año el VII Rally fotogràfic ClickPetrer, coincidiendo con un sábado de carasses, lo que hará que varios centenares de fotógrafos venidos de diferentes poblaciones puedan conocer esta celebración centenaria y singular que se realiza en nuestra villa.

d) Identificación de riesgos y diagnóstico

El riesgo presente que tienen las danzas es que, a pesar de que es una tradición secular que se ha celebrado habitualmente salvo en determinados periodos en los que estuvo prohibida, no tiene un seguimiento importante en la población, reduciéndose a unas decenas de personas vestidas de carasses las que participan activamente en el pasacalle acompañados de los músicos con los que realizar el baile ante un público poco numeroso en los primeros días y con más afluencia el último día, lo que podría conllevar, poco a poco, a su desaparición por falta de participación.

e) Objetivos, estrategias y acciones propuestas para la salvaguarda

Los objetivos y estrategias propuestas para la salvaguarda de las danzas como bien inmaterial de relevancia local se concretarán en las medidas siguientes:

– Fomentar la investigación y la documentación con criterios científicos.

– Recopilar testimonios pasados y presentes para su preservación.

– Promover el desarrollo normal y la pervivencia de esta manifestación cultural.

– No modificar la festividad manteniendo sus valores tradicionales

Cualquier cambio que exceda del normal desarrollo de esta manifestación cultural se tendrá que comunicar a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para que, si procede, reciba la autorización administrativa y se modifique la presente declaración.

De las acciones que ya proponía el investigador Vicent Navarro en su estudio de las danzas hace varias décadas, algunas se han desarrollado y otras todavía no:

– Que una entidad o colectivo se encargue de organizar las danzas apoyada por el Ayuntamiento, tanto económicamente como aportando infraestructuras.

– Crear un grupo de investigación que estude y recopile todos los aspectos históricos que hacen referencia a las danzas y a las carasses así como su comparación y relación con las fiestas semejantes en otras poblaciones.

– Recuperar la danza creando un grupo de baile que con las vestimentas al uso y a cara descubierta sean los mantenedores de la misma, reconstruyendo sus pasos.

– Velar por el mantenimiento de los aspectos estéticos de los disfraces y las máscaras para evitar que se convierta en un mero carnaval.

– Vincular grups de persones que ja estan organitzats en les filades de les festes dels moros i cristians de Petrer perquè participen en les danses.

– Estimular la crítica en tots els aspectes de la vida municipal com són els polítics, socials, econòmics, religiosos, en un to satíric i lúdic.

8. Valoració i justificació de la declaració

Les danses de les carasses tenen en el seu origen un caràcter satíricoburlesc, i segurament estaven associades des del començament a les festivitats religioses, com a contrapunt al sagrat i a l'ordre civil (Església i Ajuntament), per part dels veïns i veïnes de la vila que trenquen, almenys uns dies i per unes hores, l'ordre establert per la societat del període modern i contemporani.

Aquesta expressió de la cultura popular, enfrontada al sistema establert, va tindre un ampli suport social que va anar fluctuant al llarg dels segles, amb major o menor participació, i que no era del grat dels estaments superiors, per la qual cosa van advocar per suprimir-les, fins que en la dècada dels seixanta del segle XX van ser prohibides, i reaparegueren amb l'arribada de la democràcia a final de la dècada dels anys setanta del segle XX, tractant de recuperar aquesta tradició amb el seu component lúdic, satíric i crític. És per això que en aquest acte festiu centenari trobem raons suficients per a sol·licitar la declaració de bé immaterial de rellevància local per a les danses de les carasses de Petrer.

– Vincular a grupos de personas que ya están organizados en las *filades* de las fiestas de los moros y cristianos de Petrer para que participen en las danzas.

– Estimular la crítica en todos los aspectos de la vida municipal como son los políticos, sociales, económicos, religiosos, en un tono satírico y lúdico.

8. Valoración y justificación de la declaración

Las *danses de les carasses* tienen su origen con un carácter satírico-burlesco, y seguramente se asociaron desde un comienzo a las festividades religiosas, como contrapunto a lo sagrado y al orden civil -Iglesia y Ayuntamiento-, por parte de los vecinos y vecinas de la villa que rompen, al menos por unos días y por unas horas, el orden establecido por la sociedad del periodo moderno y contemporáneo.

Esta expresión de la cultura popular, enfrontada al sistema establecido, tuvo un respaldo social amplio que fue fluctuando a lo largo de los siglos, con mayor o menor participación, no siendo del agrado de los estamentos superiores, por lo que abogaron por su supresión, hasta que en la década de los sesenta del siglo XX fue prohibida, reapareciendo con la llegada de la democracia a finales de la década de los setenta del siglo XX, con el objeto de tratar de recuperar esta tradición con su componente lúdico, satírico y crítico. Es por ello que en este acto festivo centenario encontramos razones suficientes como para solicitar la declaración de bien inmaterial de relevancia local para las *danses de les carasses* de Petrer.